

УДК 378.147

DOI: 10.32342/2522-4115-2020-1-19-23

О.А. ЛАВНИКОВ,

аспірант кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)

А.С. ЛЕСИК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету

ИНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПОНЯТТЯ І ОСОБЛИВОСТІ

У статті проаналізовано сутність інтегративного підходу у системі вищої освіти, визначено поняття «інтеграція» та «інтегративний підхід», сутнісні ознаки інтегративного підходу, можливості застосування інтегративного підходу в системі вищої освіти. Інтеграцію розглянуто як об'єднання і взаємопроникнення частин, зміцнення взаємозалежності та злагодженості елементів системи. Наведено характеристику дефініції «інтеграція в освіті» як педагогічної категорії, що забезпечує можливість створення взаємозв'язків між навчальними дисциплінами; розкриває роль і місце міжпредметних зв'язків у системі освіти; визначає ідею про необхідність інтеграції змісту навчальних дисциплін для отримання цілісних знань; характеризує методи викладу навчального матеріалу викладачем при інтегративному підході. Розкрито рівні реалізації інтегративного підходу в системі вищої освіти: змістовий (актуалізаційний, гуманітарний, технологічний, когнітивний блоки) і технологічний (використання розумових операцій синтезу, узагальнення, порівняння, зіставлення, співвіднесення тощо в процесі розв'язання проблемних ситуацій; пошук точок дотику між різними, часом протилежними явищами). Зазначено, що реалізація інтегративного підходу в закладах вищої освіти утворює єдине освітнє середовище для формування загальних і спеціальних компетентностей майбутніх фахівців, яке відкриває великі можливості для взаємопереходу, взаємодоповнення і взаємотрансформації. У результаті аналізу наукової літератури виділено і охарактеризовано елементи інтегративного підходу в системі вищої освіти: суб'єкти інтегративного навчання, зміст навчання, технологія інтеграції, інтегровані засоби навчання, інтеграційний зв'язок.

Ключові слова: інтегративний підхід, інтеграція, система вищої освіти, професійна підготовка.

В статье проанализирована сущность интегративного подхода в системе высшего образования, определены понятия «интеграция» и «интегративный подход», сущностные признаки интегративного подхода, возможности применения интегративного подхода в системе высшего образования. Интеграция рассматривается как объединение и взаимопроникновение частей, укрепление взаимозависимости и слаженности элементов системы. Представлена характеристика дефиниции «интеграция в образовании» как педагогической категории, которая обеспечивает возможность создания взаимосвязей между учебными дисциплинами; раскрывает роль и место межпредметных связей в системе образования; определяет идею о необходимости интеграции содержания учебных дисциплин для получения целостных знаний; характеризует методы изложения учебного материала преподавателем при интегративном подходе. Раскрыты уровни реализации интегративного подхода в системе высшего образования: содержательный (актуализационный, гуманитарный, технологический, когнитивный блоки) и технологический (использование мыслительных операций синтеза, обобщения, сравнения, сопоставления, соотнесения и т.д. в процессе решения проблемных ситуаций, поиск точек соприкосновения между различными, порой противоположными явлениями). Отмечено, что реализация интегративного подхода в учреждениях высшего образования образует единую образовательную среду для

формирования общих и специальных компетенций будущих специалистов, где открываются большие возможности для взаимоперехода, взаимодополнения и взаимотрансформации. В результате анализа научной литературы выделены и охарактеризованы элементы интегративного подхода в системе высшего образования: субъекты интегративного обучения, содержание обучения, технология интеграции, интегрированные средства обучения, интеграционная связь.

Ключевые слова: интегративный подход, интеграция, система высшего образования, профессиональная подготовка.

Постановка проблеми. Проблема інтегративного підходу в навчально-виховному процесі закладу вищої освіти набуває сьогодні соціально-педагогічного та стратегічного значення. Різноманіття технологій навчання, тенденцій і перспектив розвитку освітнього середовища, вимога відповідності професійної освіти європейським стандартам, стрімке зростання обсягу інформації, все це вимагає від викладачів пошуку можливостей теоретичного обґрунтування і практичної реалізації комплексних підходів щодо оптимізації освітнього процесу. Тому інтеграція освітньої діяльності є однією з пріоритетних проблем у системі вищої освіти.

Ґрунтовний аналіз широкого кола джерел і наукових праць з досліджуваної проблеми, практичного досвіду впровадження інтегративного підходу дав змогу виявити низку суперечностей: між соціальним замовленням щодо якості професійної підготовки майбутніх фахівців та їх практичною неготовністю до професійної діяльності; між інтегративним характером вимог, що висувуються до майбутнього фахівця, і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад професійної підготовки майбутніх фахівців; між великим обсягом інформації, що продукується суспільством в умовах інтеграції освіти і реальними умовами її засвоєння у закладі вищої освіти; між інтегративним характером сучасної освіти й відсутністю відповідної їй системи формування інтегративних характеристик усіх учасників освітнього процесу, їхньої готовності до індивідуальної творчої діяльності. Отже, розв'язання цих проблем потребує впровадження інтегративного підходу в професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми інтеграції у науковій літературі присвятили праці А. Етціоні, К. Пурсіайнен, Е. Хаас та ін. Істотний науковий внесок у розроблення теоретико-методологічних основ інтегративного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти досліджували М. Адамко, О. Антонова, Н. Божко, О. Вошук, І. Гузій, А. Коломієць, О. Надутенко, М. Опачко, Н. Подопригора, Ю. Прищупа, З. Хитра та ін.

Мета статті полягає у визначенні понять «інтеграція» та «інтеграційний підхід», сутнісних ознак інтегративного підходу, можливостей застосування інтегративного підходу в системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. З метою розкриття проблеми інтеграційного підходу в системі вищої освіти, необхідно розкрити сутність понять «інтеграція» та «інтеграційний підхід». Ці поняття мають у цей час широке застосування, їх розглядають у різних аспектах.

Дефініція «інтеграція» походить від латинського слова «integratio», що означає заповнення, або «integer» – цілий. Це поняття має багато визначень у науковій літературі. Так, наприклад, у тлумачному словнику Оксфордського університету інтеграцію розглядають як «акт чи процес поєднання двох чи більше частин таким чином, щоб вони функціонували разом» [10, с. 675]. У педагогічному словнику зазначено, що інтеграція є поняттям, що означає як стан зв'язності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, так і процес, що веде до такого стану [7, с. 229]. На переконання І. Козловської, інтеграція є процесом взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується зінтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями із збереженням в його структурі індивідуальних властивостей вихідних елементів [5]. Ураховуючи вищенаведені визначення, варто зазначити, що процес інтеграції веде до підвищення рівня цілісності й організованості будь-якої системи.

Цікавим для розуміння сутності інтеграції є підхід, запропонований Н. Божко [2, с. 85], яка пропонує порівняти інтеграцію зі складанням пазла (рис. 1).

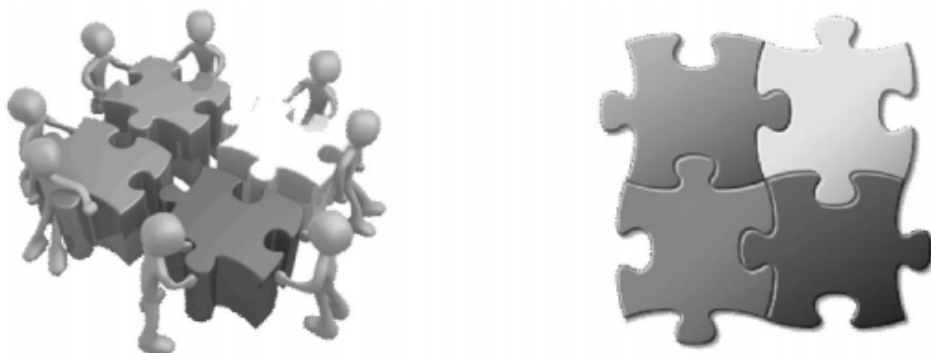

Рис. 1. Аналогія між інтеграцією та складанням пазла

Таким чином, термін «інтеграція» у більшості випадків тлумачиться як об'єднання і взаємопроникнення частин, зміцнення взаємозалежності та злагодженості елементів системи.

Щодо інтеграції в освіті в науковій літературі ця дефініція визначається як «не механічне поєднання частин, не їхня сума, а органічне взаємопроникнення, яке дає якісно новий результат, нове системне і цілісне утворення» [4, с. 10]. Інтеграція в освіті вирішує безліч завдань: розвиває ерудицію, логіку мислення і потенціал студентів, формує професійні та загальнокультурні компетенції, активізує всебічне [1, с. 97].

Отже, інтеграція в освіті розглядається і вивчається як педагогічна категорія, що забезпечує можливість створення взаємозв'язків між навчальними дисциплінами; розкриває роль і місце міжпредметних зв'язків у системі освіти; визначає ідею про необхідність інтеграції змісту навчальних дисциплін для отримання цілісних знань; характеризує методи викладу навчального матеріалу викладачем при інтегративному підході.

Інтегративний підхід – це система, базована на інтеграції як провідному принципі побудови сучасних навчальних технологій, методик, яка характеризується комплексністю, узагальненістю змісту шляхом взаємовпливу, взаємопроникнення і взаємозв'язку різних дисциплін [1, с. 97]. Цей підхід охоплює всі елементи освітнього процесу і сприяє ефективному формуванню особистості майбутніх фахівців.

Т. Бубряк дуже влучно стверджує, що використання термінів «інтеграція» та «інтегративний підхід» у психолого-педагогічній літературі надто вільне. Частіше за все ці терміни виступають наукоморфними синонімами слів «поєднання», «єдність», «комбінація», «сума» явищ та процесів, які відбуваються в одному контексті. Таке застосування змістового терміна розмиває суть і структуру поняття [3, с. 55].

Для розкриття особливостей реалізації інтеграційного підходу в системі вищої освіти нами проаналізовано здобутки Н. Чапаєва та О. Акімової в контексті проблеми інтеграційного підходу до створення системи загальнопедагогічної підготовки педагога професійної освіти [9]. З огляду на положення науковців ми можемо охарактеризувати два рівні реалізації інтеграційного підходу в системі вищої освіти, а саме: *змістовий* і *технологічний* (рис. 2).

У результаті реалізації інтегративного підходу в закладах вищої освіти на змістовому і технологічному рівнях утворюється єдине освітнє середовище для формування загальних і спеціальних компетентностей майбутніх фахівців, де відкриваються великі можливості для взаємопереходу, взаємодоповнення і взаємотрансформації. «Відповідно, зміст професійної освіти отримує більш широке в порівнянні з традиційним тлумаченням значення: воно об'єднує в собі весь набір різноякісних знань, умінь і навичок, якостей і властивостей, необхідних не тільки для виконання спеціальних функцій, але і для здійснення життєдіяльності людини. В результаті відбувається цілісний розвиток людини, вдосконалення всього його наявного і придбаного потенціалу» [9, с. 14].

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Змістовий рівень

Актуалізаційний блок

(взаємозв'язок між попереднім життєвим досвідом, досвідом, який отримується в процесі навчання і можливими варіантами розвитку після закінчення закладу освіти);

Гуманітарний блок (духовно-моральна і загальнокультурна підготовка);

Технологічний блок (практична реалізація здобутих знань, умінь і навичок, а також професійно важливих якостей);

Когнітивний блок (формування вміння відрізняти справжні цінності від надуманих, давати кваліфіковані і адекватні оцінки різним діям)

Технологічний рівень

Організація проблемного навчання:

- використання розумових операцій синтезу, узагальнення, порівняння, зіставлення, співвіднесення тощо в процесі розв'язання проблемних ситуацій;
- пошук точок дотику між різними, часом протилежними явищами

Рис. 2. Рівні реалізації інтеграційного підходу в системі вищої освіти

Аналіз наукової літератури [1; 2; 6; 11] з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок про те, що інтегративний підхід у системі вищої освіти включає такі системні елементи: *суб'єкти інтегративного навчання* – викладачі та студенти; *зміст навчання* – включає в себе інтегративну якість програм навчальних дисциплін, освітніх матеріалів; *технологія інтеграції* – дозволяє розробити та використовувати різні способи вирішення пізнавальних, освітніх і комунікативних завдань у процесі інтеграційного навчання; *інтегровані засоби навчання* – навчальні матеріали; інтеграційний зв'язок – об'єднують усі елементи підходу і по горизонталі, і по вертикалі, при цьому забезпечується багаторівнева і багатофункціональна інтеграція в системі вищої освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі проведеного аналізу зроблено важливий висновок про те, що інтеграційний підхід в системі вищої освіти є надзвичайно важливим компонентом професійного становлення майбутніх фахівців. «Знання практично всіх ключових дисциплін базуються на знаннях з інших дисциплін, і лише глибоке розуміння комплексу всіх дисциплін може забезпечити роботу на належному рівні» [8, с. 137]. У цьому дослідженні ми намагались стисло навести інформацію щодо основних положень інтегрованого підходу в системі вищої освіти. Але дослідження показало, що у науковій літературі існує багато досліджень, які розкривають проблему інтегративного підходу в системі освіти. Вони є цікавими для нашого подальшого дослідження, тому що дадуть змогу сформулювати теоретичні основи формування індивідуального стилю майбутніх перекладачів на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Список використаної літератури

1. Адамко М.А. Содержательные аспекты интегративного подхода в вузовском процессе изучения английского языка / М.А. Адамко // Вестник ТвГУ. Сер. «Педагогика и психология». – 2016. – № 3. – С. 96–104.
2. Божко Н. Интегративний підхід до навчання в контексті реформування системи освіти України / Н. Божко // Молодь і ринок. – 2018. – № 7 (162). – С. 84–89.
3. Бубряк Т.Ю. Интегративний підхід у проектуванні професійної життєдіяльності особистості / Т.Ю. Бубряк // Актуальні проблеми психології. – 2014. – Т. 7. – Вип. 36. – С. 51–58.
4. Ельцов А.В. Интегративный подход как теоретическая основа осуществления школьного физического эксперимента : монография. / А.В. Ельцов. – Рязань, 2007. – 248 с.
5. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійної школи (дидактичні основи) / І.М. Козловська. – Львів: Світ, 1999. – 302 с.
6. Макхулі І. Формування готовності майбутніх учителів до роботи в школах національних меншин як сучасна міждисциплінарна проблема / І. Макхулі // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2017. – № 1 (13). – С. 205–211.
7. Педагогічний словник / [за ред. М.Д. Ярмаченка]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
8. Пришупа Ю.Ю. Интегративний підхід як один із факторів формування самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів-будівельників. / Ю.Ю. Пришупа // Вісник Національного університету оборони України. – 2014. – № 1 (38). – С. 134–138.
9. Чапаев Н.К., Акимова О.Б. Интегративный подход к созданию акмеологически ориентированной системы общепедагогической подготовки педагога профессионального образования. Научный диалог. / Н.К. Чапаев, О.Б. Акимова // Педагогика. – 2012. – Вип. 10. – С. 8–18.
10. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English Sixth Edition; ed. by Sally Wehmeier. Oxford, University Press, 2000. 1540 p.
11. Skalny, A.V. Bioelementology as an interdisciplinary integrative approach in life sciences: terminology, classification, perspectives. Journal of Trace Elements in Medicine and Biology. 2011. Vol. 25. pp. 3–10.